

PERSPEKTIVE IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH STANDARDA
U PRAVNI SISTEM SRBIJE

Knjiga 5
Zbornik radova

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

Beograd, 2015

**PERSPEKTIVE IMPLEMENTACIJE EVROPSKIH STANDARDARDA
U PRAVNI SISTEM SRBIJE – KNJIGA 5**

Priredivač

Prof. dr Stevan Lilić

Izdavač

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje

Za izdavača

Prof. dr Sima Avramović, dekan

Urednik

Prof. dr Dragan M. Mitrović

Izdavanje zbornika pomoglo je
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

© Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2015

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovano, presnimavano ili prenošeno bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem ili na bilo koji drugi način bez prethodne saglasnosti autora i izdavača.

www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 5 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2016 (Beograd : Službeni glasnik). – 357 str. ; 24 cm. – (Biblioteka Zbornici)

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 150. – Str. 9–10: Predgovor / urednik ; Forward / editor. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-600-8

1. Лилић, Стеван [уредник] [аутор додатног текста] а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 222013964

OBIM ODGOVORNOSTI NASLEDNIKA ZA OSTAVIOČEVE DUGOVE U NEMAČKOM I SRPSKOM PRAVU

Apstrakt: Autor poredi dva sistema odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove: nemački, koji polazi od principa neograničene odgovornosti s mogućnošću da se ona predmetno ograniči uvođenjem uprave ili otvaranjem stečaja nad ostavinskom masom i srpski u kojem je odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove *ex lege* vrednosno organičena. Nakon analize različitih interesa koji se prepliću kod odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove (interes naslednika, interes ostaviočevih poverilaca i interes naslednikovih ličnih poverilaca), autor zaključuje da bi u srpskom pravu kao pravilo trebalo da važi neograničena odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove, uz mogućnost da se ta odgovornost predmetno ograniči, kako na zahtev ostaviočevih poverilaca, tako i na zahtev naslednika.

Ključne reči: zaostavština; odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove; odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika (*separatio bonorum*); ostaviočev dug; stečaj nad zaostavštinom.

1. Uvod

Odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove ima dva aspekta.¹ Prvi aspekt se ogleda u tome što naslednik postaje dužnik ostaviočevim poveriocima. On nakon smrti ostavioca stiče položaj dužnika u obligacionom odnosu. Drugi aspekt predstavlja odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove u pravom smislu te reči (*Haftung*): mogućnost ostaviočevih poverilaca da svoje potraživanje naplate iz naslednikove imovine.²

* Dr Dejan B. Đurđević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije (179059), koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

1 Vidi: Karl Firsching/Hans Lothar Graf, *Nachlassrecht*, München 2008, str. 594.

2 U tom smislu vidi: Carsten Thomas Ebenroth, *Erbrecht*, München 1992, str. 723; Dieter Leipold, *Erbrecht*, Tübingen 2014, str. 289.

I nemačko i srpsko pravo predviđaju da naslednik odgovara za ostaviočeve dugove. Naime, odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove proističe već iz principa univerzalne sukcesije.³ Nemački zakonodavac propisuje da: „Smrcu jednog lica (otvaranje nasleđa) prelazi njegova imovina (zaostavština) kao celina na jedno ili više drugih lica (naslednici).“⁴ Slično pravilo, doduše razdeljeno u dva člana, postoji i u srpskom pravu.⁵ Međutim, pošto je među autorima sporno da li izraz „imovina“ (*Vermögen*), odnosno „zaostavština“ (*Erbschaft*) obuhvata i dugove ostavioca, ili se odnosi samo na aktivu,⁶ oba pravna poretka sadrže odredbe koje eksplicitno predviđaju da naslednik odgovara za ostaviočeve dugove.⁷

Osnovni problem koji se postavlja prilikom zakonskog uređivanja naslednikove odgovornosti za ostaviočeve dugove tiče se njenog obima. To pitanje ima veliki praktični značaj, naročito ako je zaostavština ili posebna imovina naslednika prezadužena. Kada normira obim odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove, zakonodavac mora pažljivo da odmerava kako interese naslednika, tako i interese ostaviočevih poverilaca, kao i interese tzv. ličnih naslednikovih poverilaca – poverilaca koje je naslednik stekao nezavisno od nasleđivanja.

3 Vidi: Hans Brox, *Erbrecht*, Köln, Berlin, Bonn, München 2003, str. 372.

4 Vidi § 1922. st. 1. nemačkog Građanskog zakonika (*Bürgerliches Gesetzbuch – BGB*).

5 Zakon o nasleđivanju Srbije (ZON) u čl. 1. st. 1. predviđa da se nasleđuje zaostavština. U čl. 212. st. 1. ZON stoji da zaostavština prelazi po sili zakona na ostaviočeve naslednike u trenutku njegove smrti.

6 Na stanovištu da zaostavštinu čine samo prava ostavioca, od nemačkih autora stoje: Theodor Kipp/Helmut Coing, *Erbrecht*, Tübingen 1990, str. 502; Wilfried Schlüter, *Erbrecht*, München 2000, str. 13. Većina autora smatra da u sastav zaostavštine ulaze i ostaviočeve obaveze. U tom smislu: Knut Werner Lange, *Erbrecht*, München 2011, str. 31; Dirk Olzen, *Erbrecht*, Berlin 2009, str. 37; Mathias Schmoedel, *Erbrecht*, Baden-Baden 2014, str. 30. Vidi: Dieter Leipold, *Münchener Kommentar zum BGB*, Bd. 9 – *Erbrecht* (Red. G. Schlichting), München 2004, str. 111, koji smatra da zaostavštinu treba razumeti kao ukupnost nasledivih ostaviočevih pravnih pozicija, što uključuje kako njegova prava, tako i njegove obaveze. Što se tiče srpskog prava, formulacija čl. 1. st. 2. ZON („Zaostavštinu čine sva nasleđivanju podobna prava koja su ostaviocu pripadala u trenutku smrti.“) može navesti na zaključak da pojam „zaostavština“ ne obuhvata ostaviočeve dugove. U literaturi je, međutim, gotovo jednodušan stav da zaostavštinu čine i ostaviočeve obaveze. U tom smislu vidi: Borislav Blagojević, *Nasledno pravo SFRJ*, Beograd 1964, str. 22 i dalje; Dejan Đurđević, *Institucije naslednog prava*, Beograd 2010, str. 46-47. Suprotno stanovište zastupaju: Milan Kreč/Đuro Pavić, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Zagreb 1964, str. 497. Stav po kojem zaostavštinu čine i ostaviočevi dugovi može se braniti sa više osnova. Prvo, Zakon o obligacionim odnosima (ZOO) u čl. 359. izričito predviđa da dugovi prelaze na naslednike dužnika. Drugo, shvatanje po kojem zaostavštinu čine prava i obaveze ostavioca više odgovara načelu univerzalne sukcesije, koje predstavlja fundamentalno načelo srpskog naslednog prava, a čiji je cilj da obezbedi pravni kontinuitet u ostaviočevim pravnim odnosima.

7 Vidi § 1967. st. 1. BGB i čl. 222. ZON.

U pogledu načina na koji je uređen obim naslednikove odgovornosti za ostaviočeve dugove postoji velika razlika između nemačkog i srpskog prava, koja je, kako ćemo kasnije pokazati, konceptijske prirode. Na osnovu poređenja ta dva koncepta može se utvrditi da li su rešenja srpskog prava usklađena sa promenjenim društvenim i ekonomskim prilikama. Time se daje doprinos i trenutnom radu na reformi građanskog prava u Republici Srbiji.⁸

2. Sistemi odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove

Tokom istorije postojala su tri dominantna sistema odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. To su: 1° sistem neograničene odgovornosti, 2° sistem predmetno ograničene odgovornosti i 3° sistem vrednosno ograničene odgovornosti.⁹ Savremeni pravni poreci evropskog kontinentalnog prava priklanjali su se nekom od ta tri modela ili su se opredeljivali za mešovita rešenja, koja su nastajala kao kombinacija elemenata navedenih sistema.¹⁰

Za sistem neograničene odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove (odgovornost *ultra vires hereditatis*) karakteristično je to što naslednik odgovara za ostaviočeve dugove kako nasleđenom, tako i svojom posebnom imovinom nezavisno od toga kolika je vrednost aktive zaostavštine. Ostaviočevi poverioci mogu se u potpunosti namiriti iz posebne imovine naslednika čak i onda kada je vrednost njihovih potraživanja veća od vrednosti aktive zaostavštine. Jedino sredstvo koje stoji na raspolaganju nasledniku da se zaštiti od posledica nasleđivanja prezadužene imovine jeste da se odrekne nasledstva. Neograničenu odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove u takvom čistom obliku poznavalo je

-
- 8 Sistem odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove u važećem srpskom pravu preuzet je iz saveznog Zakona o nasleđivanju iz 1955. godine (SZON). Uporedi čl. 145.-146. SZON sa čl. 222.-227. važećeg ZON-a Srbije. Radni tekst Građanskog zakonika od 29. maja 2015. godine, koji je pripremila Vladina Komisija za izradu Građanskog zakonika i uputila ga na javnu raspravu, ne predviđa nikakve suštinske izmene u pogledu odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. Vidi čl. 2822.-2827. radnog teksta Građanskog zakonika. Jedina izmena sastoji se u tome što je predviđeno da primjenik u čiju se korist naslednik odrekao nasledstva, odgovara za dugove ostaviočeva, osim ako nije drugačije ugovoreno (čl. 2822. st. 2.).
- 9 Vidi: Heinrich Lange, Kurt Kuchinke, Erbrecht, München 2001, str. 1179-1181; W. Schlüter, str. 386.
- 10 U tom smislu: Lutz Michalski, BGB – Erbrecht, Heidelberg 2001, str. 358-359. Istorijski i uporednopravni pregled sistema odgovornosti za ostaviočeve dugove vidi kod: C. T. Ebenroth, str. 796-802; H. Lange/K. Kuchinke, str. 1182-1185; T.Kipp/H.Coing, str. 524-526.

klasično rimsko pravo.¹¹ Mogućnost da se ograniči odgovornost za ostaviočeve dugove uvedena je kao opšti institut tek u Justinijanovo vreme.¹² Odgovornost *ultra vires hereditatis* u klasičnom rimskom pravu bila je utemeljena na shvatanju da su ostavilac i naslednik, u pravnom smislu, jedna ista osoba.¹³

U sistemu predmetno ograničene odgovornosti (odgovornost *cum viribus hereditatis*) ostaviočevi poverioci mogu naplatiti svoje potraživanje samo iz zaostavštine. Sa stanovišta odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove postoje dve odvojene imovinske mase: zaostavština, iz koje se naplaćuju ostaviočevi poverioci i posebna imovina naslednika, iz koje se namiruju lični naslednikovi poverioci. Ostaviočevi poverioci ne mogu radi naplate potraživanja koja su imali prema ostaviocu sprovesti izvršenje na stvarima i pravima iz posebne imovine naslednika.¹⁴ Taj sistem se, rečju Babare Dauner – Lib, zasniva na stanovištu po kojem, u pogledu odgovornosti za dugove, naslednici i ostaviočevi poverioci, ne mogu nakon otvaranja nasledstva stajati ni u boljem ni u gorem pravnom položaju od onog u kojem su bili pre ostaviočeve smrti.¹⁵ Odgovornost *cum viribus hereditatis* u čistom obliku razvijena je u opštem pravu (*Gemeines Recht*) koje je primenjivano u pojedinim nemačkim državama pre stupanja na snagu BGB. Saksonsko ogledalo (*Sachsenspiegel*), zbornik pravnih običaja iz XIII veka, takođe je predviđalo predmetno ograničenu odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove.¹⁶

Sistem vrednosno ograničene odgovornosti (odgovornost *pro viribus hereditatis*) ograničava naslednikov dug (*Schuld*) prema ostaviočevom poveriocu na vrednost aktive zaostavštine. U tom sistemu imovinske mase se ne odvajaju. Ostaviočevom poveriocu je dozvoljeno da naplati svoje potraživanje iz

11 Vidi: Rolf Dietz, Erbrecht, Bonn 1949, str. 159-160.

12 Da bi olakšao položaj naslednika Justinijan je uveo ustanovu „privilegije popisa” (beneficium inventarii). Ako naslednik u roku od 30 dana od delacije započne da popisuje zaostavštinu i taj popis aktive i pasive ostavinske mase sačini u narednih 60 dana, njegova odgovornost za ostaviočeve dugove oganičava se na zaostavštinu. Popis se obavljao u prisustvu službenog lica (*tabularius*) i svedoka. Vidi: Dragoljub Arandelović, Predavanja iz rimskog prava, Beograd 1938, str. 325; Miroslav Milošević, Rimsko pravo, Beograd 2008, str. 436; Ante Romac, Rimsko pravo, Zagreb 1987, str. 389. Ustanova beneficium inventarii, recipirana je u mnogim državama evropsko-kontinentalnog pravnog kruga, a u nekima od njih, kako ćemo videti, zadržala se do danas.

13 Vidi: Karlheinz Muscheler, Erbrecht, Tübingen 2010, Bd. II, str. 1806.

14 Vidi: Horst Bartholomeyczik, Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Hrsg. W. Erman), Münster 1967, Bd. II, str. 1258; H. Brox, str. 373; W. Schlüter, str. 386.

15 Vidi: Barbara Dauner – Lieb, Unternehmen in Sondervermögen, Tübingen 1998, str. 74.

16 Vidi: H. Lange/K. Kuchinke, str. 1182; T. Kipp/H. Coing, str. 520; K. Muscheler, Bd. II, str. 1807.

posebne imovine nasljednika (tj. da sprovodi izvršenje na stvarima i pravima iz nasljednikove posebne imovine), ali se može namiriti samo do visine vrednosti aktive zaostavštine.¹⁷ Građanski zakonik Kraljevine Saksonije iz 1863. godine poznao je takav sistem odgovornosti za ostaviočeve dugove.¹⁸

3. Konceptija nemačkog prava

Kada su normirali odgovornost nasljednika za ostaviočeve dugove, re-daktori BGB-a su značajno odstupili od rešenja koja su prevladavala u tzv. opštem pravu (*Gemeines Recht*) i zakonicima koji su važili u pojedinim nemačkim državama. Važeće nemačko pravo prihvatilo je jedan kombinovani sistem odgovornosti nasljednika za ostaviočeve dugove u kojem je pravilo da nasljednik neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove, s tim da je ostavljena mogućnost da se ta odgovornost ograniči – princip neograničene, ali ograničenju podložne odgovornosti (*Unbeschränkte, aber beschränkbare Haftung*).¹⁹

Princip neograničene, ali ograničenju podložne odgovornosti nasljednika za ostaviočeve dugove prihvaćen je u mnogim državama evropsko-kontinentalnog pravnog kruga (na primer, Švajcarska,²⁰ Francu-

17 Vidi: H. Bartholomeyczik, str. 1258; H. Brox, str. 373-374; W. Schlüter, str. 386.

18 Vidi: T. Kipp/H. Coing, str. 520; K. Muscheler, Bd. II, str. 1807.

19 Vidi: Norbert Joachim, „Erbenhaftung“, Handbuch des Erbrechts (Hrsg: R. Hausmann, G. Hohloch), Berlin 2010, str. 1456; D. Leipold (2014), str. 289; D. Olzen, str. 306; L. Michalski, str. 359; M. Schmoeckel, str. 199.

20 U švajcarskom pravu nasljednik neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove. Odgovornost nasljednika za ostaviočeve dugove može se ograničiti u sledećem slučajevima: prijem nasledstva s privilegijom popisa (Annahme der Erbschaft unter öffentlichen Inventar), likvidacija ostavinske mase (amtliche Liquidation) i stečaj nad zaostavštinom (konkursamtliche Liquidation). Nasljednik koji primi nasledstvo s privilegijom inventara odgovara prema ostaviočevim poveriocima čija su potraživanja popisana u posebnoj postupku kako nasleđenom, tako i posebnoj imovinom. Za ostaviočeve dugove koji nisu popisani nasljednik odgovara samo nasleđenom imovinom. Likvidacija je poseban postupak koji sprovodi upravitelj nasledstva s ciljem da u potpunosti namiri sve ostaviočeve poverioce iz aktive ostavinske mase. Upravitelj nasledstva je ovlašćen da upravlja i raspolaze ostavinskom masom, da naplati ostaviočeva potraživanja i da unovči dobra iz ostavinske mase u meri u kojoj je to potrebno da se namire ostaviočevi dugovi. Likvidacija se sprovodi samo ako zaostavština nije prezadužena. U suprotnom, otvara se stečaj nad ostavinskom masom. Vidi: Stephanie Hrubesch-Millauer, Erbrecht, Zürich/St. Gallen 2013, str. 162 i dalje; Peter Breitschmid, /Paul Eitel/Roland Fankhauser/Thomas Geiser/Alexandra Rumo-Jungo, Erbrecht, Zürich/

ska,²¹ Italija,²² Poljska²³). U svim tim pravnim porecima odgovornost *ultra vires hereditatis* je postavljena kao pravilo. Ono po čemu se ti pravni poreci

Basel/Genf 2012, str. 201 i dalje; Stephan Wolf/Isabelle Berger-Steiner, „Erbrecht in der Schweiz“, *Erbrecht in Europa* (Hrsg. R. Süß), Bonn/Basel 2008, str. 1352-1353.

- 21 Odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove u francuskom zavisi od toga kako se naslednik prihvatio nasleđa. Ako naslednik dà klasičnu pozitivnu naslednu izjavu (acceptation pure et simple) on neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove. Do 1. januara 2007. godine naslednik je mogao predmetno ograničiti svoju odgovornost za ostaviočeve dugove ako izjavi da prima nasleđe sa privilegijom popisa (sous bénéfice d'inventaire). Vidi: Murad Ferid, *Das Französische Zivilrecht*, Frankfurt am Main/Berlin 1971, Bd. II, str. 1505 i dalje; Hans Peter Schömmel/Thomas Steinhauer/Ralph Haydu, *Internationales Erbrecht – Frankreich*, München 2003, str. 138-139. Nakon reforme naslednog prava 2007. godine naslednik ima mogućnost da isključi režim *ultra vires hereditatis* tako što će prilikom prihvatanja nasledstva izjaviti da ograničava svoju odgovornost za ostaviočeve dugove na aktivu ostavinske mase (acceptation à concurrence de l'actif net). Da bi ograničio svoju odgovornost za ostaviočeve dugove naslednik mora sačiniti popis zaostavštine u formi notarskog zapisnika. Rok za sačinjavanje popisa zaostavštine iznosi dva meseca od davanja izjave o prihvatanju nasledstva. Vidi: Christoph Döbereiner, „Erbrecht in Frankreich“, *Erbrecht in Europa* (Hrsg. R. Süß), Bonn/Basel 2008, str. 664.
- 22 Italijanski sistem odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove je sličan francuskom. Naslednik može dati izjavu da se prihvata nasledstva i tada je njegova odgovornost za ostaviočeve dugove neograničena (erede puro e semplice). Odgovornost za dugove naslednik može predmetno ograničiti davanjem izjave da prima nasleđe s privilegijom popisa (accettazione dell'eredità con beneficio d'inventario). Ova izjava se upisuje u poseban registar kao i u zemljišnu knjigu čime se obezbeđuje publicitet ograničene odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. Da bi nastupilo ograničenje naslednikove odgovornosti za ostaviočeve dugove potrebno je da se sačini službeni spis ostavinske mase u zakonom predviđenom roku. Vidi: Maria Giovanna Cubeddu Wiedemann/Anton Wiedeman, „Erbrecht in Italien“, *Erbrecht in Europa* (Hrsg. R. Süß), Bonn/Basel 2008, str. 877 i dalje; Bernhard Eccher/Francesco Schurr/Gregor Christandl, *Handbuch Italienisches Zivilrecht*, Wien 2009, str. 704-706; Hans-Peter Schrömmel/Jürgen Reiß, *Internationales Erbrecht – Italien*, München 2005, str. 151-152.
- 23 I u poljskom pravu dominira ustanova privilegije inventara, kao pravno sredstvo koje služi nasledniku da ograniči svoju odgovornost za ostaviočeve dugove. Slično kao u Francuskoj i Italiji, ako naslednik dà prostu izjavu o prihvatanju nasledstva, on neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove. Odgovornost za ostaviočeve dugove naslednik može ograničiti ako primi nasledstvo s privilegijom popisa. Za razliku od francuskog i italijanskog prava, prijem nasleđa s privilegijom popisa u poljskom pravu ima za posledicu vrednosno ograničenu odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove (pro viribus hereditatis). Ostaviočevi poverioci mogu da namire svoja potraživanja i iz posebne imovine naslednika, ali samo do visine vrednosti aktive ostavinske mase koja je utvrđena popisom. Vidi: Slawomir Lakomy, „Erbrecht in Polen“, *Erbrecht in Europa* (Hrsg. R. Süß), Bonn/Basel 2008, str. 1158; Hans-Peter Schrömmel/Andrzej Remin/Renata Szewior, *Internationales Erbrecht – Polen*, München 2001, str. 197-198.

razlikuju jesu pravna sredstva pomoću kojih se odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove može ograničiti.

U nemačkom pravu važi kao pravilo da naslednik neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove. Naime, u momentu ostaviočeve smrti zaostavština kao celina prelazi na naslednika. Posledica toga jeste da se sjedinjuju zaostavština i posebna imovina naslednika (*confusio bonorum*). Sledstveno tome, ostaviočevi poverioci mogu namiriti svoje potraživanje kako iz stvari i prava koja potiču iz zaostavštine, tako i iz stvari i prava koja naslednik poseduje nezavisno od nasleđivanja. S druge strane, tako objedinjena imovina stoji na raspolaganju i ličnim poveriocima naslednika da namire svoja potraživanja. Nakon smrti ostavioča, lični naslednikovi poverioci dobijaju mogućnost da svoja potraživanja namiruju i iz stvari i prava koja potiču iz zaostavštine.²⁴

Nemačko pravo predviđa određene izuzetke od osnovnog principa neograničene odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove, koji se ogledaju u davanju mogućnosti da se odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove ograniči na stvari i prava iz zaostavštine. Nasuprot nekim rešenjima koja su predhodila BGB, naslednikova odgovornosti za ostaviočeve dugove se ne ograničava automatski (po sili zakona), već je neophodno da naslednik, odnosno ostaviočev poverilac preduzme određene pravne radnje kako bi odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove ograničio na dobra iz ostavinske mase.²⁵ Najvažnija pravna sredstva za ograničavanje naslednikove odgovornosti za dugove jesu: uvođenje uprave nad zaostavštinom (*Nachlassverwaltung*) i otvaranje stečaja nad zaostavštinom (*Nachlassinsolvenzverfahren*).²⁶

24 Vidi: Manfred Harder/Inge Kroppenber, *Grundzüge des Erbrechts*, Neuwied/Kriftel 2002, str. 206.

25 Vidi: C. T. Ebenroth, str. 724; K. Muscheler, Bd. II, str.1816.

26 Donošenje odluke o tome da li će neograničeno odgovarati za dugove ostavinske mase ili će svoju odgovornost ograničiti zavisi od upućenosti naslednika u ostaviočeve imovinske odnose (da li su iza ostavioča ostali dugovi i koliko oni iznose). Da bi omogućilo nasledniku da sazna šta čini pasivu zaostavštine, nemačko pravo je predvidelo poseban sudski postupak pozivanja (konvokacije) ostaviočevih poverilaca (*Aufgebotsverfahren*). Taj postupak se pokreće na predlog naslednika. U njemu se ostaviočevi poverioci pozivaju oglasom da prijave svoja potraživanja prema ostavinskoj masi. Institut pozivanja poverilaca uređen je odredbama BGB-a (§§ 1970.-1974.) i odredbama Zakona o postupcima u porodičnim i vanparničnim stvarima (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit - FamFG*). Vidi §§ 433-441. i §§ 454-464. FamFG. Ako poverilac propusti da u ostavljenom roku prijavi svoje potraživanje, on će biti isključen. Prema isključenom poveriocu naslednik odgovara samo pravima iz ostavinske mase. Bliže o tome vidi: N. Joachim,

Kada zbog male vrednosti ostavinske mase nije svrsishodno da se uvede uprava nad zaostavštinom, odnosno da se otvori postupak stečaja, § 1990. BGB predviđa još jedno sredstvo kojim naslednik može ograničiti svoju odgovornost za dugove: prigovor oskudnosti ostavinske mase (*Dürftigkeitseinrede*).

Naslednik može da izgubi pravo na ograničenje odgovornosti za ostaviočeve dugove ukoliko ne sačini inventar zaostavštine u roku koji mu je ostavio ostavinski sud (§ 1994. BGB) ili ako sačini nepotpun ili netačan inventar (§ 2005. BGB). Inventar predstavlja službeni popis zaostavštine koji naslednik sačinjava na zahtev ostavinskog suda.²⁷ Predlog za sačinjavanje inventara mogu podneti i ostaviočevi poverioci. Pošto primi predlog, ostavinski sud određuje rok u kojem naslednik treba da izvrši popis ostavinske mase. Za sastavljanje inventara naslednik mora da se obrati nadležnim imaocima javnih ovlašćenja (na primer, notaru) ili ostavinskom sudu. Inventar omogućuje poveriocu da stekne potpuni pregled ostavinske mase, tako da može da donese odluku o tome da li će podneti predlog za uvođenje uprave ili stečaja nad zaostavštinom. Institut inventara u nemačkom pravu nema istu pravno-političku funkciju kao u poznom rimskom pravu.²⁸ U nemačkom pravu svrha inventara nije da ograniči naslednikovu odgovornost za ostaviočeve dugove. Nasuprot rimskom pravu, gde je inventar služio nasledniku kao „odbrambeno pravno sredstvo“, u nemačkom pravu inventar je u funkciji zaštite interesa ostaviočevih poverilaca – on im omogućuje da izvrše pritisak na naslednika da prikaže celokupnu ostavinsku masu i eventualno da spreče naslednika da ograniči svoju odgovornost za dugove.²⁹

3.1. Uprava nad zaostavštinom

Prema zakonskoj definiciji iz § 1975. BGB uprava nad zaostavštinom je: „određivanje starateljstva nad ostavinskom masom u cilju isplate poverilaca zaostavštine.“ Uprava nad zaostavštinom predstavlja poseban vid starateljstva

str. 1471 i dalje; K. W. Lange, str. 746 i dalje; K. Muscheler, Bd. II, str. 1909 i dalje.

27 Bliže o ustanovi inventara u nemačkom pravu, vidi: N. Joachim, str. 1476 i dalje; K.W. Lange, str. 755 i dalje.

28 U tom smislu, vidi: Wolfgang Marotzke, J. von Staudingers Kommentar zum BGB mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch V – Erbrecht, Abschnitt II – Rechtliche Stellung des Erben – §§ 1967-2063 (Red. G. Otte), Berlin 2002, str. 119 (u daljem tekstu: Staudinger/Marotzke).

29 Vidi: Reiner Frank, Erbrecht, München 2003, str. 251; L. Michalski, str. 372.

nad zaostavštinom (*Nachlasspflegeschafft*) na koji se shodno primenjuju opšti propisi o starateljstvu.³⁰ Odluku o uvođenju uprave nad zaostavštinom donosi ostavinski sud, koji je dužan da je objavi u glasilu koje je određeno za objavljivanje akata koje on donosi (§ 1983 BGB).

Cilj instituta uprave nad zaostavštinom jeste da se omogući prelazak iz režima neograničene odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove u režim *cum viribus hereditatis* i onda kada nisu ispunjeni uslovi za otvaranje stečaja nad zaostavštinom, odnosno kada zaostavština nije prezadužena. Interes za uvođenje uprave nad zaostavštinom mogu imati i naslednici i ostaviočevi poverioci.³¹

Pravni odnosi u koje je ostavilac stupao za života mogu biti suviše komplikovani za njegovog naslednika (na primer kada postoje sporna potraživanja ili sporni dugovi, kada su neka ostaviočeva potraživanja prijavljena u stečajnom postupku pa se ne može predvideti da li će biti naplaćena i u kojoj meri).³² U takvim situacijama bi nasledniku bilo veoma teško da upravlja zaostavštinom i da se stara o isplati ostaviočevih poverilaca. Osim toga, nerazjašnjeni ostaviočevi pravni odnosi mogu u krajnjem ishodu imati za posledicu da naslednik bude oštećen usled toga što je ostaviočevim poveriocima isplatio više nego što vredi aktiva ostavinske mase. Ako se uvede uprava nad zaostavštinom, odgovornost za staranje nad ostavinskom masom i namirenje ostaviočevih poverilaca prevladuje se s naslednika na upravitelja zaostavštine (*Nachlassverwalter*), a ostaviočevi poverioci gube mogućnost da naplaćuju svoja potraživanja iz naslednikove posebne imovine.³³

Interes da se uvede uprava nad zaostavštinom mogu imati i ostaviočevi poverioci. Naime, ostaviočevom poveriocu odgovara da se uvede uprava nad zaostavštinom onda kada „nije kritična solventnost ostavinske mase, već naslednikove posebne imovine.“³⁴ Uvođenjem uprave nad zaostavštinom

30 Vidi: K. W. Lange, str. 765-766; Ulrich v. Lübtow, *Erbrecht*, Berlin 1971, Hb. 2., str. 1134.

31 Vidi: D. Leiopld (2014), str. 293; Fabian Klinck, *Juris Praxiskommentar BGB*, Bd. V – *Erbrecht* (Hrsg: W. Hau), Saarbrücken 2009, str. 260; Gerhard Siegmann, *Münchener Kommentar zum BGB*, Bd. 9 – *Erbrecht* (Red. G. Schlichting), München 2004, str. 388.

32 Vidi: Staudinger/Marotzke, str. 125. Istraživanja koja su vršena pokazala su da u 92% slučajeva postupak za uvođenje uprave nad zaostavštinom pokreće naslednik i da se u mnogim slučajevima uprava nad zaostavštinom završi podnošenjem predloga za otvaranje stečaja nad zaostavštinom. Navedeno prema: N. Joachim, str. 1486.

33 Vidi: N. Joachim, str. 1486, koji ističe da se uvođenje uprave nad zaostavštinom posebno preporučuje ako se u zaostavštini nalazi preduzeće ili udeo u privrednom društvu.

34 Vidi: R. Frank, str. 248.

ostaviočevim poveriocima se omogućuje da spreče da lični naslednikovi poverioci namiruju svoja potraživanja iz vrednosti ostavinske mase.³⁵

Imajući u vidu da uvođenje uprave nad zaostavštinom može odgovarati kako nasledniku, tako i ostaviočevim poveriocima, § 1981 BGB predviđa da upravu nad zaostavštinom mogu zahtevati i naslednici i ostaviočevi poverioci. Kada se uprava nad zaostavštinom uvodi na zahtev naslednika, neophodno je da se ispune dva uslova: 1° vrednost ostavinske mase mora biti dovoljna da pokrije troškove sprovođenja postupka uprave nad zaostavštinom (§ 1982 BGB) i 2° ostavinska masa ne sme biti prezadužena ili insolventna (§ 1988. st. 1. BGB).³⁶ Ako uvođenje uprave nad zaostavštinom zahteva ostaviočev poverilac, neophodno je da se ostvare još dva uslova: 1° zahtev mora biti stavljen u roku od dve godine od dana kada je naslednik primio nasledstvo i 2° poverilac mora učiniti verovatnim da će njegovo namirenje iz ostavinske mase biti ugroženo zbog postupanja ili imovnog stanja naslednika (§ 1981. st. 2. BGB).

Uvođenje uprave nad zaostavštinom proizvodi nekoliko značajnih pravnih posledica. Naslednik ostaje nominalni imalac prava i obaveza iz zaostavštine (jer je na njega zaostavština prešla u trenutku ostaviočeve smrti), ali bez efektivnih ovlašćenja u pogledu ostavinske mase. On gubi pravo da upravlja i raspolaže ostavinskom masom. Ta ovlašćenja prelaze na upravitelja zaostavštine (§ 1984. BGB). Naslednik gubi procesnu legitimaciju u pogledu prava i obaveza iz zaostavštine.³⁷ Upravitelj zaostavštine stiče položaj stranke po dužnosti.³⁸ On je ovlašćen da podnese tužbu (na primer za naplatu nekog ostaviočevog potraživanja), a ako postoje zahtevi koji su usmereni prema ostavinskoj masi (na primer, zahtev za naplatu ostaviočevog duga), tužba se ne podnosi protiv naslednika, već protiv upravitelja zaostavštine. Nadzor nad radom upravitelja zaostavštine vrši ostavinski sud.³⁹

Najvažnija dužnost upravitelja zaostavštine jeste da isplati ostaviočeve poverioce. To dalje znači da upravitelj zaostavštine mora da preduzme sve zakonom propisane mere kako bi pouzdano utvrdio sastav zaostavštine i

35 Vidi: T. Kipp/H. Coing, str. 546; Walter Krug, Nomos Kommentar BGB, Bd. V: Erbrecht - §§ 1922-2385 (Hrsg: L. Kroiß/C. Ann/J. Mayer), Baden-Baden 2010, str. 246.

36 Vidi: M. Harder/I. Kroppenber, str. 208; D. Olzen, str. 309-310.

37 Vidi: Rolf Stürner, BGB – Kommentar (Hrsg. O. Jauernig), München 2003, str. 1685.

38 Vidi: K. Firsching/H. L. Graf, str. 618, gde stoji da je upravitelj zaostavštine službeno postavljen organ upravljanja tuđom imovinom, kojem je priznato svojstvo stranke u parničnom postupku koji se vodi povodom te imovine.

39 Vidi: Florian Jacoby, Das private Amt, Tübingen 2007, str. 99.

ostaviočeve dugove.⁴⁰ Kada isplaćuje poverioce, upravitelj zaostavštine nije vezan pravilima o isplatnim redovima, koja postoje u stečajnom postupku.⁴¹ Međutim, on mora voditi računa o tome da li je ostavinska masa dovoljna da se isplate svi ostaviočevi poverioci. Ta dužnost upravitelja zaostavštine proističe iz §§ 1980. i 1985. st. 2. BGB.⁴² Pre nego što isplati konkretni ostaviočev dug, upravitelj zaostavštine treba da ispita da li je ostavinska masa dovoljna za pokriće svih ostaviočevih dugova (*Zulänglichkeitsprüfung*).⁴³ Ako utvrdi da je ostavinska masa prezadužena, upravitelj nasljedstva odbija poveriočev zahtev za isplatu duga i podnosi predlog za otvaranje stečaja nad zaostavštinom. Kada namiri ostaviočeve poverioce, upravitelj nasljedstva predaje nasljedniku ostatak ostavinske mase (§ 1986. BGB).

Najznačajnija građanskopravna posledica uvođenja uprave nad zaostavštinom ogleda se u tome što se odvaja zaostavština od posebne imovine nasljednika - *separatio bonorum* (§ 1976. BGB). To znači da se u okviru imovine nasljednika stvaraju dve zasebne imovinskopravne celine, dva zasebna skupa prava i obaveza koji su podvrgnuti različitim pravnim režimima.⁴⁴ Jedna imovinskopravna celina je tzv. posebna imovina nasljednika, tj. ona imovina koju je nasljednik posedovao i stekao nezavisno od nasleđivanja. Druga imovinskopravna celina je zaostavština. Iako je nasljednik i dalje imalac (titular) svih prava i obaveza, kako iz svoje posebne imovine, tako i prava i obaveza iz zaostavštine, prava i obaveze iz zaostavštine podvrgnuti su posebnom režimu upravljanja i raspolaganja. Taj režim čini posebnim to što ovlašćenje upravljanja i raspolaganja ostavinskom masom ne pripada nasljedniku, već upravitelju zaostavštine, pri čemu se primarni cilj vršenja tog ovlašćenja ne determiniše prema interesima nasljednika, već prema potrebi da se u potpunosti namire svi ostaviočevi poverioci.⁴⁵

40 Vidi: H. Brox, str. 400; H. Lange/K. Kuchinke, str. 1252.

41 Vidi: K. W. Lange, str. 777-778.

42 § 1980. BGB predviđa da nasljednik koji sazna da je ostavinska masa prezadužena ili insolventna mora bez odlaganja podneti predlog za otvaranje stečaja nad zaostavštinom. Ako povredi ovu dužnost, nasljednik odgovara poveriocima za štetu koja odatle proistekne. Saznanju o platežnoj nesposobnosti ili o prezaduženosti upodobljava se neznanje proisteklo iz nehata. Navedeno pravilo se shodno primenjuje i na upravitelja zaostavštine (§ 1985. st. 1 BGB).

43 Vidi odluku nemačkog Saveznog vrhovnog suda (BGH), IV a ZR 23/83, od 11. 7. 1984. – *Neue Juristische Wochenschrift*, br. 3/1985, str. 140.

44 Uporedi: B. Dauner-Lieb, str. 42.

45 Institut *separatio bonorum* predstavlja jedan od primera imovinskopravne celine koja se obrazuje da bi se sprovedo naročito upravljanje. O imovinskopravnoj celini (posebna

Da bi se razumeo institut odvajanja zaostavštine od posebne imovine naslednika, neophodno je imati u vidu da u sistemu *ipso iure* nasleđivanja, koje važi u nemačkom pravu, zaostavština po sili zakona prelazi na naslednika *u trenutku ostaviočeve smrti* (§ 1922. BGB). Posledica prelaska zaostavštine na naslednika jeste da se u jednoj imovini, čiji je titular naslednik, sjedinjuju prava i obaveze iz zaostavštine s pravima i obavezama koje naslednik poseduje nezavisno od nasleđivanja (*confusio bonorum*).⁴⁶ Usled toga gase se neki pravni odnosi koji su postojali između ostavioca i naslednika. Na primer, ako je naslednik bio ostaviočev dužnik, smrću ostavioca gasi se obligacioni odnos koji je postojao između njih dvojce.

Sušтина ustanove *separatio bonorum* je to što se: „uzima kao da nisu ugašeni pravni odnosi, koji se inače gase otvaranjem nasleđa usled spajanja prava i obaveza ili prava i tereta“ (§ 1976. BGB). To dejstvo uvođenja uprave nad zaostavštinom nastupa *ex tunc*.⁴⁷ Na primer, ako je naslednik bio ostaviočev dužnik, pa se nakon smrti uvede uprava nad zaostavštinom, uzima se kao da taj obligacioni odnos nikada nije ni bio ugašen. Upravitelj zaostavštine ima pravo da od naslednika zahteva isplatu njegovog duga prema ostaviocu. Štaviše, upravitelj zaostavštine može protiv naslednika voditi sudske postupke (parnični i izvršni) radi naplate tog potraživanja.⁴⁸

3.2. Stečaj nad zaostavštinom

Stečaj nad zaostavštinom predstavlja posebnu vrstu individualnog stečajnog postupka koji se vodi nad imovinom umrlog fizičkog lica.⁴⁹ Cilj stečaja nad zaostavštinom je da se postigne ravnopravno i pravično namirenje svih ostaviočevih poverilaca. U postupku stečaja nad zaostavštinom poverioci zajedno podnose rizik prezaduzenosti, odnosno insolventnosti zaostavštine. Naime, kada ostavinska masa nije dovoljna za potpunu isplatu svih ostaviočevih poverilaca, stečajni postupak omogućuje da se oni namire delimično, srazmerno

imovina; Sondervermögen) i pravopolitičkim ciljevima imovinskopravne celine, vidi: Vladimir Vodinelić, Građansko pravo – Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava, Beograd 2014, str. 278 i dalje.

46 Bliže o tome, vidi umesto svih: M. Harder/I. Kroppenber, str. 144 i dalje.

47 Vidi: K. W. Lange, str. 778; R. Dietz, str. 169.

48 Vidi primer naveden kod: H. Brox, str. 394.

49 Bliže o tome, vidi: Dejan Đurđević, Stečaj nad zaostavštinom, Pravo i privreda, br. 1-3/2012, str. 9 i dalje.

veličini svojih potraživanja. Po tome se stečajni postupak suštinski razlikuje od izvršnog postupka, koji je zasnovan na principu vremenskog prioriteta i koji može dovesti do toga da se jedan poverilac namiri u potpunosti, a da se drugi poverilac delimično naplati iz ostatka ostavinske mase, ako išta preostane.⁵⁰

Predlog za pokretanje stečaja nad zaostavštinom mogu podneti i ostaviočevi poverioci i naslednici.⁵¹ Ostaviočevi poverioci imaju interes da se otvori stečaj nad zaostavštinom da bi postigli najpovoljnije i najpravičnije namirenje svojih potraživanja u situaciji kada je zaostavština prezadužena ili insolventna.⁵² Koliko je institut stečaja nad zaostavštinom koristan za ostaviočevog poverioca pokazuje i to što nemačko pravo, uprkos tome što se sam pojam stečaja zasniva na množini poverilaca,⁵³ dozvoljava da se pokrene stečaj nad zaostavštinom i onda kada postoji samo jedan ostaviočev poverilac.⁵⁴ Takođe, i naslednik je zainteresovan da pokrene postupak stečaja nad zaostavštinom kako bi odgovornost za dugove ograničio na stvari i prava iz ostavinske mase i na taj način zaštitio svoju posebnu imovinu od zahteva ostaviočevih poverilaca.⁵⁵

Predlog za pokretanje stečajnog postupka ostaviočevi poverioci mogu podneti u dva slučaja: 1° kada je ostavinska masa prezadužena (*Überschuldung*), tj. kada vrednost aktive iz ostavinske mase nije dovoljna za pokriće ostaviočevih dugova i 2° kada je ostavinska masa insolventna (*Zahlungsunfähigkeit*), što znači da ukupna likvidna dobra iz ostavinske mase nisu dovoljna za isplatu njenih dospelih novčanih obaveza. Naslednik ima šire mogućnosti za podnošenje predloga za pokretanje stečaja nad zaostavštinom. On može podneti predlog za pokretanje stečaja nad zaostavštinom ne samo onda kada je ostavinska masa prezadužena ili insolventna već i u slučaju tzv. preteće insolventnosti (*drohende Zahlungsunfähigkeit*). Reč je o slučaju u kojem prognoza celokupnog finansijskog razvoja ostavinske mase u određenom budućem periodu ukazuje na to da neće biti dovoljno likvidnih sredstava za isplatu postojećih novčanih obaveza u momentu njihove dospelosti.⁵⁶

50 O principu vremenskog redosleda u izvršnom postupku, vidi: Nikola Bodiřoga, Teorija izvršnog postupka, Beograd 2012, str. 236-243.

51 Vidi § 317. nemačkog Zakona o stečaju iz 1999. godine (Insolvenzordnung – InsO).

52 Vidi: D. Leipold (2014), str. 294-295.

53 U § 1. InsO stoji da „stečajni postupak služi da se poverioci dužnika (die Gläubigers des Schuldners) zajednički naplate.“

54 Bliže o tome, vidi: D. Đurđević (2012), str. 22-23.

55 Vidi: H. Lange/K. Kuchinke, str. 1240; D. Leipold (2014), str. 295.

56 Bliže o tome, vidi: D. Đurđević (2012), str. 12-19.

Pravne posledice otvaranja stečaja nad zaostavštinom slične su onima koje nastupaju kada se uvede uprava nad zaostavštinom. Iz režima neograničene odgovornosti za ostaviočeve dugove prelazi se u režim *cum viribus hereditatis*. Nastupa odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika (*separatio bonorum*) s dejstvom *ex tunc*. Naslednik iako ostaje nominalni imalac prava i obaveza iz zaostavštine, gubi pravo da njome upravlja i raspolaže. Ovlašćenje upravljanja i raspolaganja zaostavštinom prelazi na stečajnog upravnika (*Insolvenzverwalter*), kojeg imenuje stečajni sud. Stečajni upravnik stiče procesnu legitimaciju za vođenje sudskih postupaka u vezi s pravima i obavezama iz ostavinske mase.⁵⁷ Ono u čemu se stečaj nad zaostavštinom razlikuje od uprave nad zaostavštinom jeste način namirenja ostaviočevih poverilaca. Dok je cilj uprave nad zaostavštinom potpuno namirenje svih poverilaca, kod stečaja se mora voditi računa o isplatnim redovima. Prvo se namiruju troškovi stečajnog postupka, zatim obaveze stečajne mase,⁵⁸ a tek na kraju stečajni poverioci. Stečajni poverioci se dele na prioritetne (ostaviočevi poverioci) i neprioritente (legatari i nužni naslednici).⁵⁹

3.3. Prigovor oskudnosti ostavinske mase

Da bi se uvela uprava nad zaostavštinom, odnosno da bi se otvorio stečaj nad zaostavštinom, neophodno je da u ostavinskoj masi postoji aktiva iz koje se mogu pokriti troškovi vanparničnog, odnosno stečajnog postupka (§ 1982. BGB). Ako to nije slučaj, naslednik nema mogućnost da podnošenjem predloga za uvođenje uprave nad zaostavštinom ili pokretanjem stečajnog ishoduje ograničenje svoje odgovornosti za ostaviočeve dugove. Da bi naslednik u takvim situacijama mogao da zaštiti svoju posebnu imovinu od predloga za prinudno izvršenje koji podnose ostaviočevi poverioci, § 1990. BGB stavlja mu na raspolaganje posebno pravno sredstvo koje se zove prigovor oskudnosti ostavinske mase.

Prigovor oskudnosti ostavinske mase usmeren je na to da se ostaviočevim poveriocima zabrani da sprovedu izvršenje na stvarima i pravima iz naslednikove

57 Vidi: D. Đurđević (2012), str. 29-32.

58 § 324. InsO predviđa da obaveze stečajne mase čine: troškovi sahrane ostavioca, troškovi sprovođenja postupka za dokazivanje smrti, troškovi ostavinskog postupka, troškovi koji se isplaćuju izvršiocu testamenta i staraocu zaostavštine, kao i troškovi koji se isplaćuju nasledniku za upravljanje zaostavštinom od momenta ostaviočeve smrti do otvaranja stečaja.

59 Bliže o tome, vidi: D. Đurđević (2012), str. 32-33.

posebne imovine.⁶⁰ Prigovor oskudnosti ostavinske mase ne dovodi do toga da se zaostavština odvoji od posebne imovine naslednika (*separatio bonorum*).⁶¹ Međutim, u odnosu prema konkretnom poveriocu, prema kojem je takav prigovor istaknut, uzima se da je zaostavština odvojena od posebne imovine naslednika.⁶²

4. Konceptija srpskog prava

Srpsko pravo se opredelilo za sistem vrednosno ograničene odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. Član 222. ZON predviđa da naslednik odgovara za ostaviočeve dugove *do visine vrednosti nasleđene imovine*. Vrednosno ograničenje nasleđenog duga nastupa *ex lege*. Naslednik ne mora da preduzme nikakvu pravnu radnju da bi ograničio svoju odgovornost za ostaviočeve dugove. Takva koncepcija se pravda težnjom zakonodavca da zaštiti naslednika od štetnih efekata nasleđivanja prezadužene zaostavštine.⁶³

Visina naslednikovog duga utvrđuje se prema vrednosti koju je aktiva ostavinske mase imala u momentu ostaviočeve smrti.⁶⁴ Promene vrednosti aktive ostavinske mase ne utiču na visinu naslednikovog duga. Ako se od momenta ostaviočeve smrti do trenutka kada se isplaćuju njegovi poverioci poveća vrednost aktive, to neće poboljšati položaj ostaviočevih poverilaca. Takođe, ako se vrednost aktive zaostavštine smanji nakon ostaviočeve smrti, to neće pogoršati položaj ostaviočevih poverilaca. Rizik od promene vrednosti aktive snosi naslednik.

Od pravila da se za ostaviočeve dugove odgovara *pro viribus hereditatis*, srpsko pravo predviđa tri izuzetka u kojima je odgovornost naslednika predmetno ograničena: 1° kada ostaviočevi poverioci podnesu predlog za odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika (*separatio bonorum*),

60 Vidi: D. Olzen, str. 313; W. Schlüter, str. 431.

61 Vidi: H. Brox, str. 408.

62 Vidi: H. Brox, str. 411; R. Frank, str. 250-251.

63 Vidi: Božidar Marković, Zakon o nasleđivanju sa objašnjenjima i napomenama, Beograd 1955, str. 151; Nataša Stojanović, U kojoj meri propisi o nasleđivanju Republike Srbije štite ostaviočeve poverioce, Pravni život, 11/2007, str. 614.

64 Ovo shvatanje preovlađuje kako u pravnoj teoriji, tako i u sudskoj praksi. Vidi: M. Kreč/Đ. Pavić, str. 499; odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Gž. 2220/1977 od 20. 10. 1977, objavljena kod: Jadranko Crnić, Zakon o nasleđivanju sa napomenama, objašnjenjima i sudskom praksom, Zagreb 1982, str. 254.

2° kada sud postavi staraoca zaostavštine i 3° kada je naslednik imenovan pod uslovom ili rokom dok traje period pendencije uslova, odnosno dok ne istekne rok.⁶⁵

Ostaviočevi poverioci mogu u roku od tri meseca od ostaviočeve smrti zahtevati da se zaostavština odvoji od posebne imovine naslednika (čl. 225. st. 1. ZON). O zahtevu za odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika odlučuje ostavinski sud. On će doneti rešenje o odvajanju zaostavštine od posebne imovine naslednika ako poverioci učine verovatnim da postoji njihovo potraživanje prema ostaviocu, kao i da postoji opasnost da će naplata njihovog potraživanja biti osujećena ili znatno otežana. Usvajanje zahteva za odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika proizvodi slične građanskopravne posledice kao i uvođenje uprave nad zaostavštinom u nemačkom pravu. Odvojenoj zaostavštini sud postavlja staraoca, naslednik ne može upravljati i raspolagati zaostavštinom, ostaviočevi poverioci koji su zahtevali da se zaostavština odvoji stiču pravo prvenstva u odnosu na ostale ostaviočeve poverioce i lične naslednikove poverioce, a osim toga, ostaviočev poverilac koji je zahtevao da se zaostavština odvoji ne može sprovesti izvršenje na stvarima i pravima iz posebne imovine naslednika. Takođe se uzima da *ex tunc* nije nastupio *confusio bonorum*.⁶⁶

Za slučaj da je zaostavština prezadužena ili insolventna, srpsko pravo ne poznaje pravni instrument koji bi omogućio pravičan tretman i ravnopravno namirenje svih ostaviočevih poverilaca. Poverilac koji prvi naplati svoje potraživanje, može na taj način ostaviti ostale poverioce nenamirenim. To pravilo važi ne samo onda kada se jedan ostaviočev poverilac namirio u izvršnom postupku, već i kada naslednik dobrovoljno u potpunosti isplati pojedine ostaviočeve poverioce.⁶⁷

U jednom periodu sudska praksa i pravna teorija, pozivajući se na pravna pravila sadržana u Zakonu o stečaju iz 1929. godine, stajale su na stanovištu da poverioci koji su izdejstvovali *separatio bonorum*, mogu zahtevati da se nad zaostavštinom otvori stečaj ukoliko su dugovi veći od aktive ostavinske mase.⁶⁸

65 Vidi: D. Đurđević (2010), str. 332.

66 Bliže o tome, vidi: D. Đurđević (2010), str. 334-336.

67 Vidi odluku Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 1470/63 od 27. 9. 1963, navedeno prema J. Crnić, str. 252: „Nasljednici odgovaraju za dugove ostaviočeve do visine vrijednosti naslijeđene imovine, pa i u slučaju kad su potpunom isplatom samo nekih vjerovnika ostavioca oštetili njegove ostale vjerovnike.“

68 Vidi: Alojzij Finžgar, Dedno pravo Jugoslavije, Ljubljana 1962, str. 138. Vidi i odluku Vrhovnog suda Slovenije, Gž. 178/61 od 30. 6. 1961, Zbirka sudskih odluka, Beograd

Međutim, to stanovište, iako su ga podržali pojedini autori,⁶⁹ nije prihvaćeno jer je reformom stečajnog prava iz 1965. godine ukinuta mogućnost sprovođenja stečaja nad zaostavštinom.⁷⁰ U novije vreme ponovo se javljaju predlozi da se u srpsko pravo uvede institut stečaja nad zaostavštinom.⁷¹

5. Poređenje dveju koncepcija

Da bi se stekao ispravan sud o prednostima i nedostacima navedenih koncepcija, neophodno je da se prethodno ukaže na različite interese koji se međusobno konfrontiraju kada je reč o odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. Tu se u prvom redu misli na interese naslednika i ostaviočevih poverilaca. Određen interes imaju i naslednikovi lični poverioci, a u novije vreme se ukazuje i na interese samog ostavioca.⁷²

Ako bi se stvar posmatrala isključivo sa stanovišta imovinskopravnih odnosa, onda se može reći da je ostaviocu svejedno kako će se izmiriti njegovi dugovi kada umre. Međutim, ne sme se prenebregnuti činjenica da je ljudima stalo do pijeteta prema njima, odnosno do toga kako će ih pamtiti njihovi naslednici, naročito ako se ima u vidu da u praksi nasledstvo najčešće prelazi na članove porodice. Briga za pijetet može uticati na to kakve će pravne odnose ostavilac stvarati za života.⁷³ Ostavilac ne bi želeo da nakon smrti nastanu komplikacije u pogledu odgovornosti za njegove dugove. Takve komplikacije mogle bi da škode pijetetu koji naslednici imaju prema ostaviocu. Svest o tome da bi dugovi zaostavštine mogli da naškode interesima njegovih naslednika, podobna je da odvraća ostavioca od zaduživanja. Nekada to može biti dobro, a nekada i štetno. Na primer, kada šezdesetogodišnji preduzetnik odustane

1961, knj. VI, sv. II, str. 65: „Na zaostavštinu se može otvoriti stečaj kad za to postoje uslovi i potreba radi srazmernog namirenja ostaviočevih poverilaca.“

69 Vidi: Slavko Marković, *Nasledno pravo*, Beograd 1981, str. 344 i dalje.

70 Zakon o prinudnom poravnanju i stečaju („Službeni list SFRJ“, br. 15/1965) predviđao je u čl. 1.-3. da se stečaj može sprovesti nad preduzećem i nad imovinom imaoaca radnje (fizičko lice koje svojim sredstvima vrši privrednu delatnost).

71 Vidi: D. Đurđević (2012), str. 33-36.

72 Vidi: H. Brox, str. 374-375; K. Muscheler, Bd. II, str. 1804-1806.

73 Upor. K. Muscheler, Bd. II, str. 1804, koji ukazuje na to da zakonodavac mora u svakom slučaju znati da regulisanjem odgovornosti za ostaviočeve dugove ne utiče samo na odnose lica koja nakon ostaviočeve smrti učestvuju u procesu likvidacije njegove ostavinske mase, već i na odnose u koje će ostavilac stupati za života.

od podizanja kredita za unapređenje svog poslovanja, jer su zakonska rešenja takva da njegovi potomci moraju da se odreknu nasledstva da ne bi angažovali svoju ličnu imovinu za otplatu tog kredita. Kad pravni poredak pruži naslednicima veće mogućnosti da svoju posebnu imovinu zaštite od ostaviočevih poverilaca, onda i onaj čovek koji brine za pijetet i koji vodi računa o tome kako će se postmortarno razrešiti njegovi imovinski odnosi dobija širu slobodu da za života stupa u nove imovinsko-pravne odnose.

Poveriocu je cilj da naplati svoje potraživanje i da ga na taj način ugasi.⁷⁴ Ostvarenje tog cilja zavisi od dva faktora. Jedan faktor, koji bismo mogli nazvati objektivnim, jeste imovno stanje dužnika. Drugi faktor, koji se može smatrati subjektivnim, ogleda se ne samo u sposobnosti dužnika da uvećava aktivu svoje imovine (*Erwerbspotential*), već i u sposobnosti dužnika da sačuva postojeću imovinsku masu, kao i u njegovom poštenju, koje bi se u ovom kontekstu moglo razumeti kao sklonost dužnika da uredno izvršava svoje obaveze i da ne daje povod poveriocu da protiv njega vodi sudske postupke. Iz tog razloga pravni poredak ne dozvoljava da se bez saglasnosti poverioca promeni dužnik u obligacionom odnosu (čl. 446. st. 1. ZOO).⁷⁵ Nasleđivanje, međutim, predstavlja izuzetak od tog pravila. Posledica nasleđivanja je promena dužnika u obligacionom odnosu nezavisno od volje poverioca. Zbog toga smrt ostavioca može dovesti njegove poverioce u nezavidan položaj.⁷⁶ Opasnost za ostaviočeve poverioce dolazi sa raznih strana.

Prvo, nakon smrti ostavioca faktički se mešaju njegove stvari sa stvarima naslednika. Kako funkciju publiciteta svojine na pokretnim stvarima vrši državina, u praksi je teško utvrditi da li su neke pokretne stvari (na primer gotov novac, dragocenosti) deo ostavinske mase ili posebne imovine naslednika. Naslednik može da umanjiti vrednost aktive ostavinske mase tako što će neke stvari dati drugome, potrošiti, uništiti ili ih jednostavno predstaviti kao svoje (nenasleđene). Naslednik može umanjiti vrednost zaostavštine i usled toga što nije sposoban da njome upravlja onako kako je to činio ostavilac. U takvim situacijama, koncept po kojem je odgovornost za ostaviočeve dugove *ex lege* ograničena ne pogoduje ostaviočevom poveriocu jer naslednik ima mogućnost da vrednost zaostavštine prikaže manjom nego što zaista jeste

74 Uporedi: Gustav Radbruch, *Filozofija prava*, Beograd 1998, str. 147: „Obligaciono pravo nosi u sebi klicu svoje smrti: ono se gasi kad sa ispunjenjem postigne svoj cilj.“

75 Bliže o tome, vidi: Marija Karanikić Mirić, *Promena dužnika*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 1/2010, str. 240 i dalje.

76 Uporedi: H. Brox, str. 374-375; K. Muscheler, *Bd. II*, str. 1804-1805.

ili da je stvarno umanji. Ako se stvar posmatra s tog aspekta, ostaviočevom poveriocu pogoduje da odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove bude predmetno i vrednosno neograničena.⁷⁷

Drugo, naslednik može biti i sam prezadužen. Spajanje zaostavštine sa posebnom imovinom naslednika otvara put naslednikovim ličnim poveriocima da radi naplate svojih potraživanja sprovede prinudno izvršenje i na dobrima iz ostavinske mase. Time se umanjuju šanse ostaviočevim poveriocima da se namire u potpunosti. U takvim situacijama ostaviočevom poveriocu odgovara režim *cum viribus hereditatis* jer sprečava naslednikove lične poverioce da naplaćuju svoja potraživanja iz ostavinske mase.⁷⁸

Treće, nakon smrti ostavioca, njegovi poverioci se ne mogu oslanjati na ostaviočevu sposobnost da uvećava aktivu svoje imovine. Poveriocima ostaje da se naplate iz onog što postoji u momentu ostaviočeve smrti. Ako je to nedovoljno za namirenje svih poverilaca, njima je u interesu da se svi oni delimično namire srazmerno veličini svojih potraživanja, kao i da maksimalno unovče ostavinsku masu. Taj interes ostaviočevi poverioci mogu zadovoljiti ako se otvori i sprovede stečaj nad zaostavštinom.⁷⁹

Nasledniku pogoduje ako za ostaviočeve dugove odgovara *cum viribus hereditatis*, jer na taj način sprečava ostaviočeve poverioce da se naplaćuju iz njegove posebne imovine.⁸⁰ To posebno dolazi do izražaja kada je zaostavština prezadužena ili kada naslednik nije dovoljno vičan da njome upravlja. Međutim, odvajanje zaostavštine od posebne imovine naslednika ima i svoje loše strane: naslednik gubi mogućnost da lično upravlja i raspoláže ostavinskom masom, a istovremeno opterećuje ostavinsku masu troškovima za naknadu i nagradu upravitelju ostavinske mase.

Ličnim naslednikovim poveriocima sistem *cum viribus hereditatis* odgovara onda kada je zaostavština prezadužena ili insolventna. Pošto u tom sistemu ostaviočevi poverioci ne mogu da se naplate iz posebne imovine naslednika, lični naslednikovi poverioci imaju veće mogućnosti da namire svoja potraživanja. Međutim, ako zaostavština nije prezadužena, za lične poverioce naslednika je bolje ako se zaostavština spoji sa posebnom imovinom naslednika. To im stavlja na raspolaganje veći broj potencijalnih predmeta

77 Vidi: H. Bartholomeyczik, str. 1259; H. Brox, str. 374; R. Dietz, str. 162; L. Michalski, str. 358; K. Muscheler, Bd. II, str. 1804-1805.

78 Vidi: H. Bartholomeyczik, str. 1258; H. Brox, str. 374.

79 Vidi: D. Đurđević (2012), str. 33-35.

80 Vidi: H. Brox, str. 375.

izvršenja (na primer ako naslednik poseduje samo nepokretnosti, a u zaostavštini ima gotovog novca, naslednikovom ličnom poveriocu je jednostavnije da radi naplate svog novčanog potraživanja sprovede izvršenje na sredstvima na računu nego izvršenje na nepokretnosti) i oslobađa ih obaveze da dokazuju da li neki predmet izvršenja potiče iz zaostavštine ili iz posebne imovine naslednika.

U literaturi je odavno istaknuto da „idealu pravičnosti najviše odgovara sistem predmetno ograničene odgovornosti za ostaviočeve dugove, jer se u tom sistemu *teorijski* posmatrano (podvukao D. Đ) sa ostaviočevim poveriocem i naslednikom ne bi postupalo ni bolje ni gore nego što su stajali pre ostaviočeve smrti.“⁸¹ U praksi, međutim, sistem *cum viribus hereditatis* pokazuje mnoge loše strane i za ostaviočevog poverioca i za naslednika. Što se naslednika tiče, nedostatak sistema *cum viribus hereditatis* ogleda se u tome što naslednika, s jedne strane, lišava ovlašćenja da upravlja i raspolaže nasleđenom imovinom i s druge strane, što opterećuje ostavinsku masu dodatnim troškovima za naknadu i nagradu upravitelju zaostavštine. Sistem *cum viribus hereditatis* ostaviočevim poveriocima otežava prinudno izvršenje jer mogu biti dovedeni u situaciju da dokazuju poreklo predmeta izvršenja – da li on potiče iz zaostavštine ili iz posebne imovine naslednika.⁸²

Položaj poverilaca olakšan je u sistemu *pro viribus hereditatis*. Pošto im ovaj sistem omogućuje da radi namirenja potraživanja sprovode izvršenje na dobrima iz naslednikove posebne imovine, ostaviočevi poverioci ne moraju da dokazuju poreklo predmeta izvršenja. Ali, pošto je naslednikov dug ograničen na vrednost zaostavštine, namirenje ostaviočevog poverioca može da uspori i oteža spor oko vrednosti zaostavštine. Sistem vrednosno ograničene odgovornosti *prima facie* štiti naslednika jer ograničava njegov dug, pa se čini da naslednik u tom sistemu ne može biti oštećen time što se prihvatio nasleđstva. Međutim, pošto se vrednost zaostavštine procenjuje u trenutku ostaviočeve smrti, a neka dobra mogu od ostaviočeve smrti do naplate potraživanja izgubiti na vrednosti (na primer, padne cena akcija, nasleđeno društvo sa ograničenom odgovornošću ode u stečaj), i u sistemu *pro viribus hereditatis* nasleđivanje može negativno da se odrazi na imovno stanje naslednika.⁸³

81 Vidi: Josef Bleier, Erbrecht, Tübingen 1949, str. 73.

82 Vidi: H. Lange/K. Kuchinke, str. 1180.

83 Vidi: B. Dauner-Lieb, str. 73; H. Lange/K. Kuchinke, str. 1180; K. Muscheler, Bd. II, str. 1816-1817.

Polazište nemačkog zakonodavca je da interesima poverilaca treba dati prednost nad interesima naslednika.⁸⁴ Zbog toga BGB kao pravilo predviđa da naslednik neograničeno odgovara za ostaviočeve dugove. Položaj poverilaca je olakšan utoliko što mogu sprovoditi izvršenje na svim predmetima izvršenja koji pripadaju nasledniku, a da pri tom ne moraju da dokazuju poreklo predmeta izvršenja i vrednost zaostavštine. Kada procene da im taj sistem odgovornosti za ostaviočeve dugove ne odgovara, poverioci imaju mogućnost da optiraju za režim predmetno ograničene odgovornosti, tako što će zahtevati da se nad zaostavštinom uvede uprava ili otvori stečaj.

Interesi naslednika u nemačkom pravu zaštićeni su time što oni mogu da izdejstvuju ograničenje svoje odgovornosti za ostaviočeve dugove ako podnesu predlog da se nad zaostavštinom uvede uprava ili otvori stečaj. Ono što predstavlja problem za naslednike u nemačkom pravu jeste to što njihova odgovornost za ostaviočeve dugove nije *ex lege* ograničena, već moraju da preduzmu određenu aktivnost u tom smeru. Ako se naslednik usled neupućenosti ili nemara ponaša pasivno, to što je postao univerzalni sukcesor može se negativno odraziti na njegovu imovinskopravnu poziciju.

Srpsko pravo je interese naslednika stavilo u prvi plan. ZON predviđa vrednosno ograničenje naslednikove odgovornosti za ostaviočeve dugove koje nastupa automatski (po sili zakona). Naslednik ne mora da preduzima nikakvu pravnu radnju da bi vrednosno ograničio svoju odgovornost za dugove. Međutim, zaštita naslednikovih interesa u srpskom zakonodavstvu nije izvedena do kraja. Naslednik u srpskom pravu nema mogućnost da zahteva *separatio bonorum* i tako predmetno ograniči svoju odgovornost. Vrednosno ograničenje odgovornosti za ostaviočeve dugove neće nasledniku biti od velike koristi ako se nakon ostaviočeve smrti smanji vrednost ostavinske mase (na primer, usled pada vrednosti akcija na berzi, pada cene nekretnina, propast stvari zbog dejstva više sile i sl.).

ZON je izašao u susret ostaviočevim poveriocima tako što im je ostavio mogućnost da zahtevaju da se zaostavština odvoji od posebne imovine naslednika kada učine verovatnim da će naplata potraživanja biti osujećena ili znatno otežana. Međutim, i pored toga, položaj ostaviočevih poverilaca u srpskom pravu je nepovoljan iz dva razloga. Prvo, namirenje njihovog potraživanja može

84 Vidi: H. Brox, str. 375. Uporedi: H. Bartholomeyczik, str. 1259, koji kaže da nasleđivanje više ugrožava ostaviočeve poverioce nego naslednike.

biti usporeno i otežano zato što moraju da dokazuju vrednost aktive ostavinske mase. Drugo, usled toga što ne postoji institut stečaja nad zaostavštinom, u srpskom pravu nije moguće da se svi poverioci delimično i srazmerno namire u situaciji kada je ostavinska masa prezadužena ili insolventna i da putem ustanove stečajnog plana maksimalno unovče ostavinsku masu.

6. Zaključno razmatranje

Iz izloženog se može zaključiti da su kod odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove konfronirani različiti interesi. Te interese, zavisno od konkretnih životnih okolnosti, mogu da zadovolje različiti sistemi odgovornosti za ostaviočeve dugove. Ne postoji sistem koji bi u svakoj situaciji mogao optimalno da udovolji interesima svih učesnika u procesu likvidacije ostavinske mase. Zbog toga odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove treba urediti tako što bi se jedan sistem postavio kao pravilo, a ostaviočevim poveriocima i naslednicima dala mogućnost da u određenim slučajevima zahtevaju da se uvede neki drugi sistem.

Sistem *cum viribus hereditatis* pokazuje svoje dobre strane samo u specifičnim životnim situacijama kada je zaostavština prezadužena ili insolventna, odnosno kada je posebna imovina naslednika prezadužena ili insolventna, kada naslednik nije vičan da pravilno upravlja ostavinskom masom ili kada postoje neke druge okolnosti koje mogu da osujete ili otežaju naplatu ostaviočevog duga. U redovnoj životnoj situaciji, u kojoj ni ostavinska masa, ni naslednik nisu prezaduženi i gde ne postoje okolnosti koje bi osujetile ili otežale naplatu ostaviočevih dugova, nedostaci sistema *cum viribus hereditatis* pretežu nad njegovim prednostima. Ako u ostavinskoj masi i u posebnoj imovini naslednika ima dovoljno aktive za pokriće svih dugova (kako ostaviočevih, tako i naslednikovih), ne postoji opravdan razlog da se dodatno otežava položaj ostaviočevih poverilaca i naslednikovih ličnih poverilaca tako što će im se nametnuti dužnost da utvrde i dokažu poreklo predmeta izvršenja. Osim toga, ako naslednik uredno izvršava svoje obaveze, ako je sposoban da upravlja ostavinskom masom i ako ne postoje okolnosti koje bi otežale ili osujetile naplatu ostaviočevih dugova, onda nije opravdano da se nasledniku oduzme pravo da sam upravlja nasleđenom imovinom i da mu se stvara dodatni trošak oko finansiranja upravitelja ostavinske mase. Sledstveno izloženom, sistem *cum viribus hereditatis* ne treba da važi kao pravilo, već kao izuzetak, a koji

bi se mogao uvesti kako na zahtev poverilaca, tako i na zahtev naslednika. Srpsko pravo, čak i ako zadrži sistem vrednosno ograničene odgovornosti za ostaviočeve dugove, treba nasledniku da prizna pravo na *separatio bonorum*. Takođe, preporučljivo je da srpsko pravo uvede institut stečaja nad zaostavštinom, koji bi mogli zahtevati kako naslednici, tako i ostaviočevi poverioci, jer bi se na taj način postigao pravičan tretman svih ostaviočevih poverilaca u situaciji kada je zaostavština prezadužena ili insolventna.

Ostaje da se razmotri da li u srpskom pravu osnovni sistem treba da bude neograničena ili vrednosno ograničena odgovornost za ostaviočeve dugove. Sistem vrednosno ograničene odgovornosti otežava položaj ostaviočevih poverilaca jer da bi naplatili svoja potraživanja moraju da dokazuju vrednost ostavinske mase. Teorijski posmatrano, odgovornost *pro viribus hereditatis* pogoduje naslednicima, jer ograničava visinu nasleđenog duga na vrednost aktive zaostavštine. Ta tvrdnja važi samo ako bi se uzelo da ostavinska masa predstavlja stabilnu vrednost, koja ne može da se smanji od momenta ostaviočeve smrti do trenutka naplate njegovog duga. U praksi, međutim, to nije tako. U današnje vreme, kada u Srbiji funkcionišu tržišna ekonomija i privatno preduzetništvo, u sastav zaostavštine ulaze i prava koja mogu da iznenadno i znatno promene svoju vrednost na tržištu. Takav je slučaj sa akcijama, udelima u ortačkom društvu ili društvu sa ograničenom odgovornošću. Svetska ekonomska kriza 2008. godine, jedan je od primera koji pokazuje da je moguć i nagli pad cena nepokretnosti. Sistem *pro viribus hereditatis* sam po sebi nije dovoljan da zaštiti naslednika. Čak i ako bi ostao sistem *pro viribus hereditatis*, naslednik mora da prati situaciju i da preuzima određene mere kako bi sprečio da se nasleđivanje negativno odrazi na njegovo imovno stanje (na primer da zahteva *separatio bonorum* ili uvođenje stečaja nad zaostavštinom).

S obzirom na to da odgovornost *pro viribus hereditatis* s jedne strane otežava položaj ostaviočevih poverilaca i ličnih naslednikovih poverilaca, a s druge strane nije podoban da u potpunosti zaštiti naslednike, smatramo da bi srpsko pravo trebalo da prihvati sistem *ultra vires hereditatis* kao osnovni sistem odgovornosti naslednika za ostaviočeve dugove. Na taj način bi se poboljšao položaj ostaviočevih poverilaca i ličnih naslednikovih poverilaca jer bi mogli lakše da namire svoja potraživanja. Položaj naslednika ne bi bio suštinski pogoršan, jer oni u svakom slučaju (bilo da je odgovornost *ultra vires* ili *pro viribus hereditatis*) moraju da prate situaciju i posežu za odgovarajućim pravnim sredstvima kako ne bi ostaviočevim poveriocima isplatili više nego što vredi aktiva ostavinske mase.

Prof. dr Dejan B. Đurđević*

THE SCOPE OF LIABILITY OF HEIRS FOR THE OBLIGATIONS OF THE ESTATE IN GERMAN AND SERBIAN LAW

Summary

The author compares two systems of liability of heirs for the debts of the deceased: The German system starts from the idea of unrestricted liability of legal heirs for the debts of the estate they inherited, allowing for the possibility of limiting heirs' liability by appointing an executor or administrator of the estate, or by instituting insolvency proceedings over the estate. In opposition, under the rules of Serbian law on inheritance, liability of heirs for the debts of the deceased is limited in value by virtue of law. After a thorough analysis of the various interest involved (the respective interests of heirs, creditors of the deceased, and personal creditors of the heirs), the author recommends a change to the Serbian system, in the sense that unrestricted liability of heirs for the debts of the deceased should be accepted as a matter of principle, with the possibility of limiting their liability with regard to its object, at the request of either the heirs, or the creditors of the deceased.

Key words: Estate; Liability of the heir for the obligations of the estate; Separation of the heir's property from the estate he inherited (*separatio bonorum*); Obligations of the estate; Bankruptcy of the estate.

* Dejan Đurđević, Ph.D, Professor of Law, This article is the result of research within the project Perspectives of Implementation of European Standards in the Serbian Legal System (179059), supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development.